

שמעתא עמיקתא

האם מותר לדור מעל בית הכנסת

א. שימוש בגג של בית הכנסת. ב. דירה שיחודה לבית הכנסת. ג. בית הכנסת ארעי. ד. התנה שלא יחול קדושה לבית הכנסת. ה. תשמיש של בזיון. ו. דירורים בקומה שלישית של בית הכנסת. ז. פורענות על עיבוד התפילה. ח. הדירורים אינם קבועים. ט. לסמוך על "שומר פתאים השם". י. לעכב פתיחת הבכ"נ מתחת לדירתו.

א. שימוש בגג של בית הכנסת

כתב **המרדכי** (שבת ס"ו רכח) בשם רבינו מאיר דאע"פ שאין איסור ברור להשתמש (בעשיית מלאכה) בעלייה שעל גבי הבכ"נ כמי"ש ר"י, משום דיש לדמות גג בית הכנסת לגגין ועליות דעזרה שלא נתקדשו, מ"מ יש לזוהר מלהשתמש שם תשמיש קבוע של גנאי כגון לשכב שם, מדאמרין **בש"ס שבת** (א"א) כל עיר שגגות הבתים (שהדרך להשתמש על גביהן) גבוהין מבהכ"נ סופה ליחרב, והיינו טעמא כי באמת י"ל שגג הבכ"נ חמורה מגגות העזרה ודמי לעליות היכל שנתקדשו, דמקדש מעט שלנו יש לנהוג בו קדושה קצת מעין קדושת היכל דעליות היכל נתקדשו כדאמרין **בפסחים** (פ"ג) ואפי' עליות עזרה דלא נתקדשו כקדושת עזרה גופה מ"מ אין נוהגין בהן מנהג בזיון, ע"כ. והביאו **המהרי"ק** (ס"י קס"א) **והב"י** (ס"י קנ"א).
מבואר דמספקין אם לדמות גג הבכ"נ לעליות העזרה דלא נתקדשו, או כיון דבהכ"נ נתקדש מקדש מעט יש לדמותו לעליות היכל דקדושתו שנתקדשו כקדושת היכל. **[ועיי' במ"ב (ט"ז) דה"ה בית המדרש]**. ואע"פ דאין **במגילה** (כ"ח) דאין שוטחין פירות על גבי הבכ"נ. כבר כתב **הברכ"י** (ס"י קנ"א אות ט) דשאני התם דאירי בגג מגולה והוי תשמיש ביזוי לעליה שעל גבי הבכ"נ. וכ"כ **החת"ס** (או"ח ס"ו ל"ד"ה במדכ"ל) **והביאור הלכה** (ס"ס"י קנ"א). **[ולפ"י ז"ל דתשמישי גנאי במרפסות שאינם מקורות השייכות לדירות שעיג הבכ"נ (ע"י לקמן לענין דירה שהפכה לביה"כ), אסור לכוי"ע כיון שתשמישם גלוי, אלא שמרפסת בולטת שאינה משמשת כתקרה לביה"כ, אפשר לקיל טפי, וצ"ע כעת]**.

וכ"ז לדעת המרדכי ודעימיה, אולם דעת הרמב"ם **בתשובת פאר הדור** (ס"י ע"ד) שמוותר לישן בעליה שע"ג הבכ"נ, אבל במקום שיהיה היכל (ר"ל הארון ששה"ס) אסור. והביאו **הקוש"ט** (ס"י ט"ז). **[ודעת הגרש"א זצ"ל** (הלבוש פ"י"ט אות ג) שכל העשוי לכבודו, לרבות העמודים הבולטים וכדו' בלתי הארון קודש הוא].

ולחלכה כתב **השו"ע** (ס"י קנ"א ס"ע י"ב) דיש לזוהר מלהשתמש בעליה שעל גבי הבכ"נ תשמיש קבוע של גנאי, כגון לשכב שם. ולענין שאר תשמישים, כתב שם שיש להסתפק אם מותר להשתמש שם. **[ועיי' במ"ב (ט"ז) שכתב דמשמע מהשו"ע דלשכב שם בדרך מקרה מותר, דבדרך מקרה לא מקרי שכיבה תשמיש של גנאי]**.

אולם **החיד"א בתשובת חיים שאל** (ס"י נ"ג) הביא דברי הפאר הדור להלכה, וכתב שאילו השו"ע היה רואה תשובה זו היה פוסק כדבריו. וכן פסק **בשו"ת לב חיים** (ח"ב ס"י ט"ז). **והעקרי הד"ט** (וי"ד ס"י כ"ו אות ט) כתב שכן עשו מעשה בדורות שלפנינו, והי"ל שכדי שלא יבאו להשתמש במקום המכוון על היכל, קבעו שם תיבה גדולה אשר תמלא את כל המקום המכוון ע"ג המייל, ומיהו א"י להיזהר מלהניח בתוכה ויעליה איהו דברים מתשמישי הבית, ע"כ. **[אשר הפאר הדור** (שם) כת' שבמקום שע"ג היכל לא יישן שם ולא יניח כלי מלאכה שם. וכן הביא **ברכ"י** (שם). וכן דעת **הגרש"א זצ"ל** (הלבוש פ"ט) ומ"מ תשמיש של קדושה מבואר בס"ח (ס"י תתי"ב) שמוותר. שו"ר **בלהורות נתן** (ח"א ס"י ט) שהתיר לשים שם ספרי קודש]. ועיי"ש **בעקרי הד"ט** שבשאר העליות שהן למעלה מהחדר משתמשים בו לבהכ"נ, אין קפידא לישן במקום המכוון להיכל שבבמ"ד, ע"כ. ועיי' מה שנוגע בזה להלן באות ו'.

והמ"ב שם ס"ק מ' הביא תשובת פאר הדור להקל לענין שאר תשמישים, ומשמע דס"ל להקל דוקא בבחי"ג, אבל לענין תשמיש קבוע של גנאי כגון שכיבה ס"ל דיש להחמיר. וכן משמע מדבריו בס"ק מ"א שלא היקל כדברי הפאר הדור בהאי גזונו, **והשבת הלוי** (ח"ה ס"י י"ח) נקט שהעיקר בהפאר הדור (ומ"מ כתב להחמיר בדבר ע"פ דברי הט"ז דלהלן). אלא דעיי' **בדברי מלבי"ל** (ח"ה ס"י ז') שכתב: שכת' נקט לדעת השו"ע, היינו בבהכ"נ שבנתה לכך עם העליה שע"ג, אבל בבתי"ם של בעלים שונים ולא נתיחדו לכך, ודאי דשרי, ע"כ. ועיי' בסמוך.

ב. דירה שיחודה לבית הכנסת

ועיינן **במהר"י וי"ל** (בסוף תשובותיו ס"י נ"ב) שכת' שמי שיחד חדר לבהכ"נ רשאי לישן ולשכב עליו, כי אפי' למאן דאסר אינו אוסר אלא דוקא בבהכ"נ הבנוי מתחלה לכך דומיא דהיכל. וכן פסק **הרמ"א** (שם) שבבית שיחדו לאחר שנבנה לבהכ"נ, מותר לשכב בו. וכתב **הט"ז** (ס"ק ז') דכ"ש אם בשעה שנבנה הבכ"נ בנה בית דירה למעלה ממנה דשרי, דהא לא הוקדש כלל למעלה. וכן נקטו **הא"ר** (אות כד) **והמ"ב** (ס"ק מא).

אלא דמ"מ כתב **הנה"מ** (שם) דשומר נפשו ירחק מדבר זה שכל מי שראיתי שעשה כן לא הצליח, מהם ירדו מנכסיהם מהם מתו, מהם לא וכו' להבנות, ע"כ. וכן פסקו **הרמ"א** (ס"ק י"ח) **והמ"ב** (ס"ק מב) דשומר נפשו ירחק מזה. ומשמע מדבריהם שהחמירו דוקא לענין תשמיש קבוע של גנאי. **[ולפי הפאר הדור הנ"ל כ"ז שייך במקום שכנגד הארון קודש בלבד]**.

ג. בית הכנסת ארעי

וכתב **הב"י** בס"מ קנ"ד (ד"ה כתב מהר"י) בשם **מהר"י בן חביב** שבתי כנסיות שאנו מתפללין בהם תוך החצרות במלכות ובגורמה, דינם כרחובה של עיר שאע"פ שמתפללים בה אין בה משום קדושה דאקראי בעלמא היא וכל דירתנו בבתי"ם ובחצריהם הכל דרך עראי בשכירות חודש או שנה ואין בהם קדושה, דאין לנו רשות להזמין בית קבוע לשם הבכ"נ ואנו צריכים להטמין עצמינו בבתי חתנית וקולה לא ישמע מפני הסכנה, וא"כ אפי' שיהיה בית דירה מעליהם אין תלמות ובלבד שיהנה בקביות בבתי"ם שלמעלה מבית תפלה, ע"כ. וכן פסק **הרמ"א** (ס"י קנ"א ע"א).
מבואר שבהכ"נ שאינו לעולם אין איסור להשתמש בגגו עכ"פ בשעת הדחק, אלא שיש להקפיד בנקיות בדירות שלמעלה. ולפי הבנת הט"ז המובא לקמן הקפידא לנקיות היא כדי שלא תחוץ מפני התפלה. אולם לפי החולקים על הט"ז י"ל שהקפידא היא מפני תשמיש בזיון על גג הבכ"נ. ועיינן בזה לקמן באותיות ה' ו'.

ד. התנה שלא תחול קדושה לבית הכנסת

ולפי דברי **המהר"י בן חביב** י"ל דה"ה מקום קבוע לתפלה אלא שהתנו בו שלא תחול עליו קדושת הבכ"נ.
והנה **במ"א** (שם ס"י י"ח) כתב דהיינו טעמא שהמהר"י הנ"ל באות ב' יצא להקל בבכ"נ שלא נבנה מתחלה לכך, דכיון שלא נבנה מתחלה לבהכ"נ מהני ביה תנאי. וכת' **הא"ר** (שם) שהמ"א הביא מהמהר"י שהדבר תלוי בתנאי. אולם עיי"ש שדחה דבריו, דכיון דלא דמיה להיכל שנבנה מתחלה לכך מה לי בתנאי, דהרי עיקר איסורא דעל גבי הבכ"נ נלמד מהיכל, א"כ אין איסור אלא בנבנה מתחלה לכך. ועיי' אפי' באר"י דלא מהני תנאי כלל מותר בזה, ע"כ. **[ועיי' בא"ר** (שם) שכתב בשם **תשובת פני משה** (ח"ב ס"י י"ח) דמעבר דבהכ"נ אין לו קדושה לכוי"ע, וגרע מעליית הבכ"נ ובהמ"ד].
מבואר שלדעת מה"א אם מתנה על חלות הקדושה אין איסור להשתמש מעליו אפי' תשמיש קבוע של גנאי (כגון שכיבה). ואף לדעת הא"ר י"ל דמועיל תנאי, אלא שלדעתו אף ללא תנאי מותר אם המקום לא נבנה מלכתחלה ע"ד הבכ"נ. וכ"כ להדיא **הפמ"ג** (ס"י קנ"א מ"ז ס"ק ד) דמהני תנאי (ועיי"ש שכתב שאף באר"י דלא מהני תנאי, מ"מ מהני כי סוף סוף לא דמי להיכל שנבנה מתחלה סתם). ועיי' בזה בסמוך.

ולפ"י ז"ל דבתי כנסיות שלנו שעשויים בדרך כלל על תנאי ואוכלים ושותים שם יש מקום להקל בזה. ואף **השו"ע** (ס"י קנ"א ס"ע י"א) פסק דדוקא בחו"ל ובחורבנם מהני תנאי, מ"מ כבר פסק **המ"ב** (ס"ק ל"ז) ע"פ דבריו **בביאור הלכה** (ד"ה אבל) דיש מקום להקל אף בישובם אף באר"י, בדברים שאין בהם שחוק וקלות ראש גדול כאכילה ושתייה שיש בו קלות ראש רק קצת. ועיי' **באמרי יוסף** (ח"ב ס"י קצ"א אות א) שצידי דכל הדין דלא מהני תנאי היינו כשבנו המקום לשם הבכ"נ, אבל היכא שמעיקרא התנו ובלתי היה עליו קדושת הבכ"נ י"ל דשרי, ע"כ. וכן **בשבט הלוי** (ח"ה ס"י י"ח) צירף להקל במקום שהתנו שלא תחול קדושה. **ובלהורות נתן** (ח"א ס"י ט"ז) מסיק שיש להתנות בהדיא שלא תחול שום קדושה, אלא דלהוי כבית דעלמא ולא יהא מיוחד לתפלה בלבד אלא גם לצרכי חול, ובכח"ז אין עליו קדושה כלל, וכמ"ש **המ"ב** (ס"י קנ"ד ס"ק ג). וכן נקט **בתשובת והנהגות** (ח"א ס"י קנ"ד). **[ועיי' עוד בשו"ע** (ס"י קנ"ד ס"ע ג) שהשוכרים מקום ומתפללים בו אין לו דין בבכ"נ. ועליו שאל תחול עליהם שהכנה"ג כת' על דברי המהר"י דשומר נפשו ירחק מזה, מ"מ הכא י"ל דע"פא טפי כי דין מתנים עליו שלא תחול עליהם קדושה כלל משא"כ בהא דמהר"י, ועיינן.]

[המשך בעמוד הבא]

הנמצא אחר יהיו לרצון הראשון האם יענה אמן דברכות

כתב **הרשב"א** (ח"ו ס"י ת"ה) - שאלת אם יכול לענות לקדיש וכו' אחר שסיים י"ח ברכות. תשובה, צריך לומר יהיו לרצון וכו' אחר י"ח ברכות בלי שום הפסק, כמו שאמר דוד אחר י"ח מזמורים, והוא מכלל התפילה, ואין לענות לשום דבר ולא לומר תחנונים בינו וביין י"ח ברכות. אבל יכול לענות אחריי לומר שבקדושה או לומר תחנונים אפילו כסדר יום הכיפורים, ואע"פ שעדיין לא עקר רגליו. וא"ת והרי אמרו בטענה ולא הזכיר יעלה ויבא, אם רגיל לומר תחנונים אחר תפילתו ולא עקר רגליו חזרו לעבודה. התם הוא שהקלו, דכיון שרגיל לומר תחנונים הרי הוא כמתפלל עדיין וא"צ לחזור לראש, אבל שניתן לתחנונים אלו דין חומר עיקר תפילה שלא להפסיק לקדיש ולמורים, לא.

ובתשובה אחרת (ח"א ס"י תת"ז) איתא - עוד השיב ברגיל לומר תחנונים אחר תפילתו, אם הפסיק ש"צ לסדר תפלתו והגיע לקדיש או לקדושה מקצר ועולה, שאין חובה לומר פעם, ואפי' לא עקר רגליו יכול להפסיק כדרך שמפסיקין בברכות של ק"ש אפי' באמצע, דלא חמירי תחנונים מבתפילה.

וכן פסק לדינא השו"ע (ס"י קכ"ב ס"א) - אם בא להפסיק ולענות קדיש וקדושה בין שמונה עשרה ליהיו לרצון, אינו פוסק, שיהיו לרצון מכלל התפילה הוא, אבל בין יהיו לרצון לשאר תחנונים שפיר דמי. ומיהו הגי' לומר תחנונים אחר תפילתו, אם התחיל השליח ציבור לסדר תפלתו והגיע לקדיש או לקדושה, מקצר ועולה, ואם לא קיצר יכול להפסיק כדרך שמפסיק בברכה של קריאת שמע אפילו באמצע.

והנה גבי ברכות ק"ש כתב המחבר (ס"י ס"ו ס"א) - לקדיש ולקדושה ולברכו מפסיק אפילו באמצע הפסוק, וכן למודים אבל לא יאמר אלא תיבת מודים בלבד. והוסיף שם הרמ"א - וכן בברכו לא יאמר יתברך וישתבח כו', וי"א דאמן שעונין אחר ברכת האל הקדוש ואחר שומע תפלה יל דין קדושה ויכול לענות אותם בקריאת שמע, וכן עיקר. ולכל הני מילי פוסקים מכל שכן באומר תחנונים.

[וכתב שם הכ"פ החיים (ס"י כ"ג) וי"א וכו' - זהו דוקא דעת מורה"ם ז"ל, אבל דעת מרן ז"ל אין לענות אמן על שום ברכה ואפילו אחר ברכת האל הקדוש ושומע תפלה, שכתב בבית יוסף זהו למד הסמ"ק מדברי הירושלמי ותלמודא דידן משמע דפליג ולפיכך לא כתבוהו הפוסקים עכ"ד. ולפיכך לא כתב זה מרן ז"ל בשלחן ערוך, דסבירא ליה דאין להפסיק כמן שכתב בבית יוסף. וכן כתב המטה יהודה בס"מ ג"ט אות א' שהשלחן ערוך לא סבירא ליה כהסמ"ק, ואנן קיימא לן בהשלחן ערוך שהלכה כמותו בכל מקום ואין לזוז מסברתו יעו"ש. וכן כתב המאמר מרדכי אות ד' דבאמן האהל הקדוש ושומע תפלה דעת מרן לאסור, ושאר אמנים דברכות לכולי עלמא אסור, והכי נקטינן יעו"ש. וכן כתב הרב המגיה בשלמי צבור דף פ"ז ע"א, קשר גודל סימן ט' אות ט"ז, סידור בית עובד בדיני ברכות קריאת שמע אות ה', בן איש חי פרשת שמות אות ו'.

והנה גבי מ"ש השו"ע "אבל בין יהיו לרצון לשאר תחנונים שפיר דמי", כתב הט"ז (ס"י קכ"ב ס"ק א) - משמע בכל גזוני שפיר דמי, ואח"כ סיים כדרך שמפסיק בברכה של קריאת שמע. וצ"ל דתחלה מיירי במי שאומר לפרקיע תחנונים, על כן אין להם דמיון ל"י"ח ברכות כלל, על כן הפסיק כמו שירצה. ובסיפא דרגיל, עשאוים עליו קבע, ודמיון קצת ל"י"ח ברכות, על כן מפסיק דוקא כברכת קריאת שמע.

וכתב הפמ"ג (משב"ז ס"ק א) דהמעיינן בב"י יראה דהביא ב' תשובות הרשב"א, נתכוון למה שכתב הט"ז שיש חילוק בין רגיל אם לאו.

אולם המאמר מרדכי (אות ב') כתב - ולענין מה שהקשה הרב ט"ז דבתחילה כתב שפיר דמי דמשמע דמפסיק כמו שירצה, וכאן כתב דמפסיק כדרך שמפסיק בק"ש, והוצרך לחלק יעו"ש, נלפ"ק דלק"מ דמ"ש בתחילת הסי' שפיר דמי לאו למימרא דפוסק כמו שירצה כמו שהבין הרב ט"ז ז"ל, דאתחלת דבריו קאי שכתב דאם בא לענות קדיש וקדושה וכו' אינו פוסק, וקאמר דאחר יהיו לרצון שפיר דמי לענות קדיש וקדושה וכו' כדרך שמפסיק בברכות שבק"ש, וכמו שביאר אח"כ, מעתה אין חילוק בין רגיל לאינו רגיל, דלעולם אינו מפסיק אלא כדרך שמפסיק בברכות של ק"ש.

ומ"מ נמצא לדידן דאנו רגילין לומר בדרך קבע אלהי נצח אחר יהיו לרצון הראשון, לכוי"ע אינו יכול להפסיק ואחר יהיו לרצון הראשון אלא לקדיש, קדושה, ברכו ומורים, ולדעת הרמ"א יכול להפסיק אף לאמן דהאל הקדוש ושומע תפילה.

וכ"כ המשב"ז (ס"ק א) - במדינתנו ש"אלהי נצ"ר רגילין הכל לאומרו, אין להפסיק בו לסתם אמן, כי קודם שהתחילו בין באמצע (ואולי לדעת הרמ"א בס"י ס"ז לאמן דהאל הקדוש ושומע תפילה מפסיק באמצע ברכות ק"ש).

ה. תשמיש של בזיון

אלא דכ"ז לענין היתר עשית תשמיש קבע של גנאי כגון שכיבה וכדו' על גג בהכ"נ, אולם לענין תשמיש של בזיון גדול כגון עכו"ם או טינוף, כתב ה"מ"ז (שם) דבכל גווני אסור (אפי' על דירה שיחודה לבהכ"נ), דהא בסי' נ"ה אמרינן דאלו מפסיקין לענין צירוף לענות אמן, כ"ש כאן דדבר המאוס יפסיק את התפלה של בהכ"נ לעלות למעלה לשמים, ע"כ אין לעשות כלל לבהכ"נ אם יש למעלה ממנו דבר מאוס וכ"כ ב"י סימן קנ"ד בשם מהר"ח, ע"כ. מבואר דתשמיש של בזיון גדול אסור, אלא שאין טעם האיסור משום איבוד שימוש שגו בהכ"נ, אלא משום שצואה מפסיקה התפלות. [ועי' **בביאור הלכה** (סי' ט"ה סעי' ב ד"ה ו"א שצ"ד) שכתב דמי רגלים אף להט"ז אינו מפסיק. ועי' **במקור החסד** (על ה"ח"ח סי' תתי) שתחת בהכ"נ במרתף, לית לן בה. והביא ראייה לדבריו מהירושלמי (פסחים פ"ז ה"ב). ועי' עוד **בה"ח** (סי' קנא אות ע) שכן הדין בחדר שעל יד הבהכ"נ. ועיי"ש מש"כ לענין השימוש בכותל עצמו הצמוד לבהכ"נ].

והנה מקור דברי ה"מ"ז ממש"כ ה"ש"ע (סי' ט"ה סעי' ב) היו עשרה במקום א' ואומרים קדיש וקדושה, אפי' מי שאינו עמהם יכול לענות. וי"א שצ"ד שלא יהא מפסיק טינוף או עבודת כוכבים, ע"כ.

ויש לדון האם באמת השו"ע מכריע כדעת ה"א שהרי לפי לשונו משמע שלפי דעה הראשונה בסתם אין חשש. אלא דמצינו **בפמ"ג** (הנהגות או"ה י"ד אות א) שכת' דהא דקיי"ל דסתם וי"א הלכה כדעת הסתם היינו במקום שדעה א' מפורש להיפוך מדעה שניה, הא כשכותב דעה א' ואין מפורש ההיפוך מדעה שניה י"ל דסי"ל להחמיר. וכ"כ **במנחת אלעזר** (ח"ב סי' עב) ע"פ דברי הפמ"ג דכוונת השו"ע הני"ל להחמיר שטינוף מפסיק. אולם **המ"ב** (שם סי' ס) כת' שזוהי שהשו"ע כתב דעה השניה בשם י"א משמע דדין זה לא פסיקא ליה. ועי' **במהר"ש** (דעת תורה שם) הביא בשם הגר"א דנקטינן כדעה הראשונה. [אולם עי' **בביאור הגר"א** (סי' קנ על הרמ"א סי' ב) שמשמע דלא ס"ל הכן. ו**בלבוש** (סי' ט"ה על השו"ע סי' ב) הוכיח מהרמ"א (סי' עט סעי' א) והמ"א (שם) דסי"ל כדעה הראשונה בשו"ע. והכריע שם שעכ"פ בשעת הדחק יש להקל בזה, ועי' **בה"ח** (שם אות צה-צו) ובמש"כ בזה בס"ד בגליון ר"מ].

ולפי"ז יוצא שדינו של ה"מ"ז אינו ברור להלכה. ובר מן דין דברי ה"מ"ז צ"ע וכמ"ש **השעה"צ** (סי' קנא סי' כ) שעיקר סברתו אינה מוכרחת כלל, ומה שהביא סמך לזה מסומן נ"ה, יש לחלק. וביאר **השבט הלוי** (ח"א סי' כז ד"ה ראשית) דהתם לענין הפסק בין המצרף עצמו לאחרים שאני, משא"כ הכא לענין עלות תפילת השמימה מני"ל דמפסיק. וכן הקשה **בארץ צבי** (סי' לא). **נבדרי מלכיל** (שם) כתב על סברת ה"מ"ז, דלפי"ז יש לאסור לשראל לדור תחת בית שדר בו עכו"ם. אלא העיקר בזה דאף שבזוהר איתא דצלותא סלקא לעילא. מ"מ אין זה באופן גשמי, אלא הוא ענין רוחני. אולם **בשבט הלוי** (שם סד"ה ועין ב"ה) כתב דלעולם כוונת ה"מ"ז דכיון דיש ההשראה על גג הבהכ"נ והיא חלק מהשראה הכוללת לבהכ"נ, א"כ הסתלקות אותה השראה הוא מיעוט השכינה ואולי עי"ז לא יתקבלו תפילתם, ע"כ].

ולמעשה **המ"ב** (שם סי' קמא) הביא דברי ה"מ"ז להלכה, אולם מבואר לקמן באות ח' שבבהכ"נ שהוא רק לזמן ס"ל להמ"ב להקל נגד ה"מ"ז ושכן נהגו. ו**האבני"ז** (ח"א סי' לב אות א) כת' דלא נהיג כוונתה דה"מ"ז במקומות שא"א להשיג מקום התפלה אם יצטרכו לרקוד שלא יהיה בזה, אלא לט"ז, דלפי"ז יש לאסור להפסיק דירה תחת בית שדר בו עכו"ם. **ובארץ צבי** (סי' לא) כת' שראוי להחמיר בזה הואיל ונפיק מפומא דה"מ"ז, ומ"מ במקום שא"א למצוא דירה אחרת לתפלה אין להחמיר בזה. ו**בשבט הלוי** (ח"א סי' כז ח"ט סי' לא) כת' דאנחנו רגילים להחמיר כה"מ"ז (ומ"מ יש להקל בצירוף עוד צדדים), ואם יניחו ארון ספרים רחב מתחת בית הכסא צ"ע אם מועיל, אבל אם יתבית הכסא מעל קיר בהכ"נ בלבד לית לן בה. אולם **בלהורות נתן** (ח"א סי' ח-ט) כת' שע"מ לצאת דעת ה"מ"ז, נכון לרקוד שלא יתפללו באותו מקום שיש למעלה ממנו ביה"כ, אלא יעמידו שם שלחן או ארון של ספרים. [ועי' **בפמ"ג** (סי' קנא י"א סי' א) שכת' שאף על יחיד התפלל בביתו להיזהר במעלה לא יהיה מקום מטונף. אולם לענין ללמוד כיון שהוא ברשות אחרת לית לן בה. ו**בבה"ח** (אות טז) כת' להקפיד גם לענין ת"ת. אבל **הערוה"ש** (אות א) כת' דאין זה רק לבהכ"נ קבוע, וה"מ"ז שכת' שאין התפלה עולה כו' מדת חסידות היא וראוי לזהר בזה].

ו. דיורים בקומה שלישית שעל בית הכנסת

ויש לדון האם חשש זה של ה"מ"ז נאמר אף כשקומה אחרת מפסיקה בין הטינוף לבהכ"נ. ובאמת **באבני"ז** (שם) מבואר דיש לחוש אף בהכ"ג. וכן דעת **הגר"ש** **זצ"ל** (הכל יורמוך עמ' ק). אולם **השבט הלוי** (ח"א סי' כז ד"ה ובאמת) כת' שבקומה ראשונה ודבר מאוס בקומה ג' אין לנו ראייה לאסור בה, וכן עשה הפסק והיו הגג של בהכ"נ נגוי יש מקום להקל בזה, כיון דעצם דברי ה"מ"ז בדמיונו יש בהם חידוש, אין בו אלא חידושו. והכרעת **הגר"ש זצ"ל** (הליכ"ש פ"ט סי' 10) שמדינא אסור רק בקומה שעל הבהכ"נ, ומ"מ יש להחמיר אף בקומות העליונות יותר.

ז. פורענות על עיכוב התפלות

והנה אפי' שיש מקום לדון להקל דלא כה"מ"ז במקום שאין חשש משום איסור שימוש בגג בהכ"נ (כגון שעשו בו תנאי וכדו') כמבואר בפוסקים הני"ל, מ"מ יש לחוש טובא לדבריו שהרי סיים "אני בילדותי הייתי דר בק"ק קראקא עם בני ביתי בבית מדרש' שהיה למעלה מבה"כ ונעשתי הרבה במיתת בני ותליתי בזה". וכבר מבואר כדבריו **בספר חסידים** (סי' תתיב-ג) שבכה"ג יש משום מיתת הבנים ר"ל. וכעין זה מצינו **בכה"ג** (שם).

ח. הדיורים אינם קבועים (המתארח בדירה שעל גבי בהכ"נ)

אלא דנראה לכאורה דעך כאן לא חיי' לפרוענותא אלא כשהדיורים קבועים דבה מיייר ה"מ"ז, אולם המתארח בדירה שעל בהכ"נ י"ל דלא חיי' כולי האי לפרוענות. וכן מוכח לכאורה מדברי **המ"ב** (סי' קמא) שהחמיר כה"מ"ז והביא העונש החמור שבה, ומ"מ כתי' שם להקל לענין בהכ"נ שגו בהכ"נ, וכן אם עשה הפסק והיו הגג של בהכ"נ נגוי יש מקום להקל בזה, חשש לחומרת ה"מ"ז ולפרוענותא דיליה (עיי"ש בשעה"צ). וכן **בתשובות והנהגות** (ח"א סי' קסה) כת' דאין להקפיד על דברי ה"מ"ז לענין מנין עראי שעושין למטה שעתידיים לעזוב המקום כשימצאו מקום אחר ברווח יותר והמקום לא נתקדש כלל רק שכו', ע"כ. [ואע"פ שמבואר לעיל באות ג' בשם **המהר"י בן חביב** דבכל כה"ג צריך שיהגו בנקיות בבתיים שלמעלה מבהכ"נ. צ"ל דסי"ל להמ"ב שאין זה אלא דין לכתחלה. וכ"כ **הגר"מ שליט"א** (מבית לוי ח"א)].

וא"כ חיי' כשהדיורים שהם רק לזמן י"ל דלא חיי' לפרוענות דמאי שנא (ומ"מ בהכ"נ ארעי לפי ה"מ"ז אין חילוק דהרי אפילו בתפלה א' הדיבר מבע"כ). [ועי' **בבצל האמה** (טו) שכת' שאסור לצבור קדושה חדר לשכיבת אורחים בעליית בהכ"נ, ואף שכל אורח בא לשם רק לעתים רחוקים ולא הוי לדידיה תשמיש קבוע בעליית בהכ"נ הווא, מ"מ יש איסור על הצבור דבתם הוא לשכיבת אורחים בקבע. וכעין זה כתי' **המהר"ט** (ח"ב סי' ד סד"ה ובר) המובא במ"ב (סי' קנא סי' א). גם אפשר דשיך בזה אזהרה גם לאורחים בעצמם, כיון שבצירוף תשמיש כולם יהפך עליית בהכ"נ להיות מקום לתשמיש קבוע של גנאי. כעין מש"כ במ"א (סי' תמו סי' א), עיי"ש. אולם כ"ז לענין איסור שימוש על גג בהכ"נ, דכבר מוזכר לעיל שבגוונא שעשו תנאי לית לן בה. אבל לענין פורענות המוזכר בטי"ז י"ל דבכל גווני ליכא].

ט. לסמוך על "שומר פתאים השם"

מעתי' יוצא דמעיקר הדין יש להקל אם עושים תנאי שלא יחול קדושת בהכ"נ על המקום, מ"מ כיון שיצא מפומיא דה"מ"ז שיש בדבר סכנה יש לחוש לדבר. אלא שבמקום שאין בידו להיזהר בזה כמו שמצוי בזמנינו, נראה דכיון שמנהג העולם בהרבה מקומות שלא להקפיד עי"ז ודשו בה רבים, י"ל דתו אין לחוש לסכנה דאמרין שומר פתאים ה', כמו שמצינו **בשבט** (קכ"ט), **בתרו"ה** (סי' ר"א) המובא **בב"י** (אה"ע סי' ט) ו**בחה"ס** (אה"ע סי' כג ד"ה ובת"ח), ועי' עוד מש"כ בזה **בשמעתא עמיקתא** גליון רמ"ה. שו"ר **בקריתא דאגרתא** (ח"ב מכתב פ) שכתב שבזמנינו נהגו להקל נגד דברי ה"מ"ז משאחז"ל דהאידינא דדשו ביה רבים שומר פתאים ה', ע"כ.

י. לעכב פתיחת בהכ"נ מתחת לדירתו

ומ"מ נראה שהחושש בדבר מסתבר שרשאי לעכב פתיחת בהכ"נ מתחת לדירתו. וכן פסק **בתשובות והנהגות** (ח"ב סי' קיב) וה"ש) דאם השכן למעלה קפיד בחשש סכנה אף כנגד ההיכל לחוד לא נוכל לדחותו. אלא דכ"ז באר"י, אבל בחו"ל שנהגו כן בכל מקום להקל לבהכ"נ ראי ושאוכלים ושותים בו, המתנגד לכך בטלה דעתו, וצריך לשאול מו"צ שירה בזה, ע"כ. ועי' עוד **בפתחי חושן** (ניזקין פ"טו הגה עז).

מסקנא דדינא-

א' מותר לדור בדירה שעל בית הכנסת הנמצא בבנין מגורים וכדו', ויש להיזהר שבת הכסא וצינורות הביוב לא יהיו מעל המקום שתתפללים בו (ובזמנינו בבניני מגורים בד"כ כן הוא כי יש צורה אחידה לכל דירה ודירה) וכמו כן יש להזהר מטינוף בשעות התפלה (כגון תינוקות). ב' באופנים שא"א להזהר בכל הני"ל יש להימנע מלדור מעל בהכ"נ. אלא שהמנהג בהרבה מקומות הקל (אף שכא"א להזהר מטינוף מעל בהכ"נ), ומ"מ שומר נפשו ירחק מזה. ג' כשהבהכ"נ הוא ארעי או שהמתארחים מעל הבהכ"נ הם שם באופן ארעי קיל טפי.

אולם החיד"א בספרו קשר גודל (סי' ט"ו ס"ק י"ז) סתם וכתב - אין להפסיק בין י"ח ליהיו לרצון, אבל בין יהיו לרצון לשאר תחנונים פוסק לקדיש וקדושה וברכו ולאמן שאר ברכות.

והחזיק אחריו הבן איש חי (פרשת בשלה אות כ"ב) וכתב - ובברכת שים שלום יאמר וכו', ואחר סיום ברכה זו יאמר מיד "יהיו לרצון אמרי פי", וקודם שאומר פסוק זה אין להפסיק אפילו לקדיש וקדושה וכיוצא, כי פסוק זה הוא מכלל תפילת העמידה, אבל אחר פסוק "יהיו לרצון" יפסיק לכל דבר שבקדושה ואפילו לאמנים דברכות.

[ואף בגר"ז (סי' קכ"ב ס"ב) כתב - וכיון שמפסיקין בין י"ח ליהיו לרצון באלהי נצור ושאר תחנונים מפסיק גם כן לענות כל דבר שבקדושה].

ודבריהם צ"ב, דהא אנו רגילין לומר אלהי נצור אחר יהיו לרצון, וא"כ לכ"ע אין לענות אמן דברכות אחר אלהי נצור הראשון.

[ויעויין עוד בקיצור שו"ע (סי' י"ח ס"ט) שכתב - אבל בתפילת אלהי נצור מותר להפסיק לדברים שמפסיקין באמצע פרק של ברכות ק"ש וקריאת שמע וכו', ויש נוהגין לומר מיד לאחר המברך את עמו ישראל בשלום את הפס' יהיו לרצון וגו', ואומרים אלהי נצור, ופעם שנית יהיו לרצון וגו', וכן נכון לעשות. ונראה לי דבענין זה מותרין להפסיק בתפילת אלהי נצור לענות כל אמן. ע"כ. איברא דמדוברי הרשב"א (שהם מקור דברי המחבר) נראה דאף אחר שאמר יהיו לרצון אין להפסיק אלא כדרך שמפסיק בברכות ק"ש. ואע"פ דהרשב"א גופא (ח"ה סי' ט) ס"ל דאף בברכות ק"ש מצי להפסיק לאמן ד"ח ברכות. מ"מ המחבר גופא (סי' ס"ו ס"א) לא פסק כן].

ובערוך השולחן (סי' קכ"ב ס"ב) כתב - אבל בין יהיו לרצון לשאר תחנונים שפיר דמי וכו', ונראה שאף אמן מותר לענות, דאע"ג דמדמה לה לברכות של ק"ש כמו יתבאר, מ"מ לאו דוקא הוא. ע"כ. הנה כתב כן מסברא. וצ"ע.

פניני מוסר

עניני שבת קדש - סעודות שבת (ט)

החילוק בין יוה"כ שמתענים בו לשבת שמתענים - "והנה יום כיפור סוף סוף אינו שבת אלא אחד מימי המעשה. נמצא שיום כיפור אינו יום ביטול של טבע עולמנו, אלא חדירה של קדושה אל תוך הטבע עצמו, ועל כך ביום זה שקדושתו חמורה מכל המועדים, והעולם הבא נכנס תוך עולמנו, על כן מוכרח שתהא בו שביטה גמורה גם מכל תענוגים, שבעולם הזה, אכילה ושתייה הם סתירה לקדושה, בנין הגוף הוא חורבן הנשמה.

אבל שבת שהיא היא ההשבתה הגמורה, ומכח גילוי חידוש העולם מתבטל הטבע נולד והעולם מתעלה מעל הטבע לגמרי, אין כאן חדירה של קדושה אל תוך עולמנו, אלא שהעולם שובת ממציאותו ועולה לעולם הבא, א"כ ממילא אין צריך להבטל מאכילה ושתייה, שהאכילה שבו אינה אכילת עוה"ז כלל, אלא אכילת עוה"ב ממש, צדיקים יושבים ועטרותיהם בראשיהם ונהנים מזיו השכינה, ופשיטא שאכילת עוה"ב אינה סותרת שלימות הקדושה". (שבת מלכתא עמ' קלט)

נערך ע"י מחבר סדרת "עבודת המועדים"